

hafıza ve gençlik

GEÇMİŞLE YÜZLEŞME, GELECEĞİ İNŞA ETME:
GENÇLERLE HAFIZA ÇALIŞMALARI

13-14 Aralık 2024

Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, bu uluslararası konferansın gerçekleşmesine ve Hafıza Gençlik projesine olan katkılarından ötürü İstanbul İsveç Başkonsolosluğu'na ve Olof Palme Uluslararası Merkezi'ne teşekkür eder. Konferans içeriği ile ilgili sorumluluk tamamen Hakikat Adalet Hafıza Merkezi'ne ait olup, destekçilerin görüşlerini yansıtmaz.

hafıza ve gençlik

GEÇMİŞLE YÜZLEŞME, GELECEĞİ İNŞA ETME:
GENÇLERLE HAFIZA ÇALIŞMALARI

13 ARALIK – Cuma

9.00 – 9.30

Kayıt ve Açılış Konuşması

9.30 – 11.00

Şiddeti Hafızalaştırmak

- Ruken Ay Adın, *Geçmişle Yüzleşme: 1930 Zilan Katliamı Dijital Hafıza Mekanı*
- Şilan Es, *Xo Vira Meke (Unutma): Dersim'38 Hafızası*
- Ayliz Onaylı, *Bir Şehir Nasıl Tanınır ? Maraş Kenti Özelinde Kent Hafızası ve Gündelik Yaşam Anlatıları*

Tartışmacılar: Eviya Hovhannisyanyan ve Serhat Arslan

11.00 – 11.15

Kahve Molası

11.15 – 12.45

Göç ve Toplumsal Cinsiyet
Kesişiminde Hafıza Çalışmaları

- Burak Keşanlıoğlu, *Taşrada Onur: Görülmeyen Renkler*
- Berfin Hanalp, *Göçün Cinsiyeti - Hakikatin Hafızası*
- Serhat Vejin Alan ve Aybars Karahan, *Gözden Irak: Deprem ve LGBTİ+ların Göç Deneyimleri*

Tartışmacılar: Ameda Karakuzu, Müzeyyen Araç

12.45 – 13.30

Öğle Yemeği

13 ARALIK - Cuma

13.30 - 14.45 Yuvarlak Masa: Sözlü Tarih ve Zor Saha Deneyimleri

- Esengül Ayyıldız
- Eviya Hovhannisyan
- Mert Koçak

Moderatörler: Ruken Ay Adın ve Şilan Es

14.45 - 15.55 Görsel Tanıklıklar: Belgesellerle Dışlanma ve Ayrımcılığı Kayıt Altına Almak

- Caner Dara, *Hey Hawar- Tutulayamayan Yas (Süleyman Aksu'nun ardından)*
- Mehmet Kuyumcu, *Iskalanmış Hayatlar - Domlar*

Tartışmacılar: Berke Baş ve Nesrin Uçarlar

15.55 - 16.15 Kahve Molası

16.15 - 18.00 Etkileşimli hafıza atölyeleri

- Damla Sandal: *Hafızayı İşlemek*
- Roza Erdem: *Kalanlar: Hikaye Anlatıcılığı*
- Zeynep Kılıç: *Sofralar ve Ritüellerin İzinde: Takuhi Tovmasyan ile Helva Kavurmak*

(Atölyeler eş zamanlı gerçekleşecektir ve her atölye için katılım 20 kişi ile sınırlı olacaktır.)

Cumartesi - ARALIK 14

Mekan Hafızaları 10.00 - 11.30

- Jiyan Andiç ve Francesco Pasta, *Diyarbakır Etrafında Bağlar Var: 1980-90'larda Zorunlu Kentleşmenin İzini Sürmek*
- Ezgi Ceylan ve Fatih Aydın, *Gionis Hafıza Haritası (İmroz)*
- Yiğit Göktuğ Torun ve Ronî Battê, *Tari2na/Tariqna - Hafıza Yolu (Antakya)*

Tartışmacılar: Arsen Abrahamyan ve Fırat Genç

Kahve Molası 11.30 - 11.45

Hafıza Yürüyüşleri Nereye Gidiyor? 11.45 - 13.30

- Damla Barin
- Umut Azak
- Arsen Abrahamyan

Moderatörler: Ezgi Ceylan ve Yiğit Göktuğ Torun

Öğle Yemeği 13.15 - 14.00

Değerlendirme - Kapanış oturumu 14.00 - 15.15

15.30 Balat hafıza yürüyüşü için yola çıkış

Geçmişle Yüzleşme: 1930 Zilan Katliamı Dijital Hafıza Mekânı

Ruken Ay Adın

13 Temmuz 1930 | 47 Bin İnsan | 44 Köy

Zilan Dijital Hafıza Mekânı, 1930 yılında askeri operasyonların bir parçası olarak gerçekleştirilen, 44 köyün yok edilmesi ve binlerce insanın hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan Zilan Katliamı'nda yaşamını yitirenlerin anısını yaşatmak, bu trajedinin toplumsal bellekteki yerini güçlendirmek ve geçmişle yüzleşme için bir alan yaratmak amacıyla tasarlanmıştır. Katliam sonrasında Zilan Vadisi, bir katliam sahasına dönüşmüş; "memnu mıntika" (yasaklı bölge) ilan edilmiş ve yerel nüfus zorla göç ettirilmiştir. Bu dijital hafıza mekânı, dönemin resmi gazeteleri, meclis tutanakları ve arşiv araştırmaları üzerine inşa edilmiş; unutulma politikalarına karşı bir yüzleşme çağrısı olarak hayata geçirilmiştir. Erişime açılan bu platform, kaybedilen binlerce insanın anısını onurlandırmak ve hakikatleri geniş kitlelere ulaştırmak amacıyla Zilan'a dair gerçekleri ve kayıpların hatıralarını herkesin görebileceği, erişilebilir bir anıt olarak sunmaktadır. Geçmişle yüzleşme ve daha adil, barışçıl bir gelecek inşasına katkı sunmayı hedefleyen bu girişim, ağır insan hakları ihlallerini kolektif belleğe taşımak için imkan ve imkansızlıkların sınırlarında şekillenmiş, geçmişle yüzleşmek için atılmış bir adımdır.

Xo Vira Meke (Unutma): Dersim '38 Hafızası

Şilan Es

1937-1938 yıllarında Dersim'de yaşanan olaylar ve bu olayların kuşaklar arası aktarımı, projemin temel konusudur. Dersim'de bu alanda oldukça fazla çalışma yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Bu çalışmalar sonucunda, birçok farklı alanda ve tarzda üretimler ortaya çıkmıştır. Amacım, bu üretim biçimlerini incelemek, kuşaklar arası ifade biçimlerini, etkilenme düzeylerini ve çalışma motivasyonlarını analiz etmektir. Kişileri bu üretimlere motive eden unsurları, kendi hikayelerini aktarırken kullandıkları yöntemleri, çalışmalar sırasında karşılaştıkları zorlukları, soykırımla ilgili belleklerini ve tüm bu çalışmalar sonucunda ulaştıkları noktaları ya da süreçlerini anlamak temel motivasyonumdur. Ayrıca bu süreçlerin kuşaklar arası aktarıma olan etkilerini de değerlendirmek öncelikli hedeflerimden biridir. Yöntem olarak, yukarıda belirtildiği gibi, bu konuyla ilgili herhangi bir üretimde bulunan kişilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler şeklinde ilerleyen bir süreç tasarlanmıştır. Proje danışmanım Esengül Ayyıldız ile yaptığımız görüşmeler sonucunda bir soru taslağı oluşturulmuştur. Görüşmeler, video kaydı eşliğinde gerçekleştirilmiş ve bu sorular üzerinden bir sohbet formatında ilerlemiştir.

Bir Şehir Nasıl Tanınır? Maraş Kenti Özelinde Kent Hafızası ve Gündelik Yaşam Anlatıları

Ayliz Onaylı

Maraş kenti üzerinden kent hafızası ve gündelik yaşam anlatılarının ilişkisini incelediğim bu çalışmayı şekillendiren iki temel dinamik bulunuyor. İlki, geçmişi hatırlama biçimlerimizin gündelik yaşamımızı, gündelik yaşamımızın da geçmişi hatırlama biçimlerimizi şekillendirdiği gerçeği. Hafıza ve yaşam, birbiriyle ardışık bir ilişkisi olan iki ayrı konseptten ziyade, birbiri içine gömülü ve her an birbirini doğuran kavramlardır. İkincisi, bir "kent"i anlamak için orada yaşayan ya da orayla bağı olan insanlara bakma zorunluluğumuzdur. Bir mekânı ancak içinde kurabildiğimiz yaşamların kapasitesi ve kuramadığımız yaşamların zihnimizdeki sınırları ile tarifleyebiliriz. Bu kapasite ve sınırları ise fiziksel dünya ile kolektif ve bireysel içsel dünyamızın birbiriyle nasıl etkileştiği belirler. Bu iki dinamik çerçevesinde, bir kenti nasıl tanıyabileceğimize dair bir metot sunma gayesindeyim. Etnografiden, psikolojiden ve siyasetten destek alarak hafıza ve yaşam ikiliğinin nasıl çarpıştığını ve iç içe geçtiğini araştırmak gereklidir. Ermenilerin yok edilmesi, 1978 katliamı ve 2023 depremleri gibi belirgin dönemeçleri de ele alarak, "gözlerimizin önündeki dünya"yı nasıl algıladığımızı, benliğimizi, ayrışma ve uzlaşma noktalarımızı, aidiyetlerimizi ve hissiyatlarımızı; sembollerimizi ve parçacıklarımızı, en çok da "ölümün ölümü"nü bu kentin neresinde durduğunu anlamaya çalışacağım.

Taşrada Onur: Görülmeyen Renkler

Burak Keşanlıoğlu

Bu proje, Türkiye'de taşrada ve kırsalda yaşayan LGBTİ+ların hayatlarına ışık tutmayı; toplumsal baskı ve görünmezliğin etkilerini incelemeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda, sivil toplumun dikkatini taşraya ve çeperlere çekmeyi amaçlamaktadır. Taşra, çoğu zaman görmezden gelinen hayatların saklandığı, sessizliğin yankılandığı bir yer olarak karşımıza çıkar. Ancak bu sessizlik, kapalı kapılar ardında saatlerce, günlerce hatta yıllarca konuşulamayan konuların konuşulmasına engel değildir. Sessizliğin neredeyse her zaman söyleyecek çok şeyi vardır. Türkiye'de hızlı kentleşme ile birlikte pek çok insan köylerine ve kasabalarına dönme özlemi duymaktadır. Ancak bu proje, taşranın LGBTİ+ların ve kadınlar için ne anlama geldiğini daha derinlemesine anlamayı hedeflemektedir. Taşra, birileri için doğa, temiz hava ve özgürlük anlamına gelirken; azınlıklar için açık hava hapisanesi, kaçışın imkânsız olduğu bir yer haline gelebilmektedir. Bu proje, taşrada yaşayan LGBTİ+ların yaşam deneyimlerini kayıt altına alarak, çok gürültülü sessizliklerde yankılanan görünmez hayatları görünür kılmayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin 10 farklı ilinden 10 farklı katılımcı ile birebir zoom görüşmeleri gerçekleştirilmiş, coğrafi dağılım ile cinsiyet ve cinsel yönelim çeşitliliğine olabildiğince dikkat edilmiştir. Bu görüşmeler, katılımcıların hikayelerini görünür kılmak amacıyla bir podcast serisine dönüştürülmüştür. İlk iki bölüm, Kocaeli'de trans erkek olmak ve Van'da biseksüel kadın olmak üzerine odaklanmaktadır. Toplam 10 bölüm paylaşılacak olup, proje gerekli destek ve ilgiyi gördüğü takdirde başka şehirlerden katılımcılarla da görüşmeler yapılarak devam ettirilmesi planlanmaktadır. "Taşrada Onur - Görülmeyen Renkler" projesi, hiçliğin ortasında yankılanan hikayelere kulak verme çağrısıdır ve taşranın kadınlar ile LGBTİ+ların için anlamını yeniden düşünmeye, görünmez renklerini keşfetmeye davet etmektedir.

Göçün Cinsiyeti - Hakikatin Hafızası

Berfin Hanalp

Orta Doğu'da, ekonomik, kültürel ve coğrafi zenginlikleri nedeniyle çeşitli nedenlerle (totaliter rejimler, iç karışıklıklar, savaş vb.) insanlar yerinden edilmekte ya da yer değiştirmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenlerle Orta Doğu, göç yollarının neredeyse bir belleğini ve zorunlu hafızasını oluşturmaktadır. Çalışmamda, bu hafızalardan birini temsil eden Afganistan, İran, Van göç yolunu deneyimlemek zorunda bırakılan bir kadının hikâyesini toplumsal cinsiyet perspektifiyle çizimler yoluyla yansıtmaya çalıştım. Çalışmam dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, Van'ı ziyaret ederek saha araştırması gerçekleştirdim ve bu göç sürecinin özneleriyle görüşmeler yaptım. İkinci aşamada, çalışmamın temelini oluşturan sözlü tarihin hafıza çalışmalarına katkısını destekleyecek şekilde görüşmelerimi derinleştirdim. Üçüncü aşamada, yaptığım görüşmeleri toparlayarak hikâyeyi bölümlere ayırdım. Son aşamada ise görüşmecimin iznini alarak ortaya çıkan bu göç hikâyesini çizimler yoluyla anlattım. Çalışmanın çizime dönüştürülme amacı, hikâyenin daha geniş bir kitleye ulaşmasını ve daha erişilebilir hale gelmesini sağlamaktır. Bu kapsamda, çalışmayı İngilizce, Türkçe ve Farsça olmak üzere üç ayrı dile çevirerek tamamladık.

Gözden Irak: Deprem ve LGBTİ+ların Göç Deneyimleri

Serhat Vejîn Alan ve Aybars Karahan

Proje, 6-20 Şubat 2023 depremlerinin ardından Türkiye'nin diğer şehirlerine göç eden LGBTİ+ların göç deneyimlerini görünür kılmayı hedeflemektedir. Çalışma, katılımcıların deprem öncesi, sırası ve sonrasındaki deneyimlerine odaklanarak, maruz kaldıkları hak ihlallerini ve temel ihtiyaçlara erişimde karşılaştıkları zorlukları ortaya koymaktadır. Görüşmeler ve saha çalışmalarından elde edilen bilgiler, kişisel hikâyelere dayalı bir rapor formatında derlenecek ve bu bireylerin sesini duyurmayı

Diyarbakır Etrafında Bağlar Var: 1980-90'larda Zorunlu Kentleşmenin İzini Sürmek

Jiyan Andiç ve Francesco Pasta

Bu çalışmada, Diyarbakır'ın yoğun yerleşim bölgelerinden biri olan Bağlar'da, özellikle bölge sakinleriyle yapılan sözlü tarih görüşmelerine odaklanılarak, zorla yerinden edilmenin ve kentleşmenin kolektif deneyiminin izini sürmek ve belgelemek amaçlanmaktadır. Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı diğer benzer ilçeler gibi Bağlar da ya önemsenmemekte ya da çoğunlukla kırdan kente göç, gecekondulaşma (enformel yerleşim) veya "çarpık kentleşme" gibi geleneksel merceklerle ele alınmaktadır. Bu tür yaklaşımlar, bölgeyi bir kentsel tahribat ve başarısız planlama örneğine indirgeyerek Bağlar'ın katmanlı dokusunu düzleştirmekte ve bir dayanıklılık ve siyasi seferberlik alanı olarak rolünü silmektedir. Dahası, son yıllarda Bağlar'ı hedef alan devlet destekli "sıfırdan" yeniden geliştirme projelerinin temelini oluşturan kentsel dönüşüm anlatısını beslemektedirler. Bu çalışmada, Bağlar'ı bir karmaşıklık ve yoksulluk alanı olarak tasvir etmenin ötesine geçen alternatif bir anlayış sunarak, siyasi farklılıklarına rağmen hem hükümet hem de yerel yönetimler tarafından tercih edilen bir yaklaşım olan "sıfırdan" yeniden yapılanma yerine farklı kentsel iyileştirme yaklaşımlarının geliştirilmesine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, bu çalışmayla 1980'ler ve 1990'lar Türkiye'sindeki Kürt kentsel bağlamının özgün dinamiklerine ışık tutarak alandaki tartışmalara katkı sunmak hedeflenmektedir.

Hey Hawar - Tutulayamayan Yas (Süleyman Aksu'nun ardından)

Caner Dara

Bu belgesel, IŞİD'in saldırılarından sonra yıkılan Kobani'nin yeniden inşası amacıyla, 20 Temmuz 2015'te Kobani'ye gitmek için yola çıkan Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu (SGDF) üyesi yüzlerce gencin, Urfa'nın Suruç ilçesindeki Amara Kültür Merkezi'nde basın açıklaması yaptıkları sırada gerçekleşen canlı bomba saldırısında hayatını kaybeden 33 kişiden biri olan İngilizce öğretmeni Süleyman Aksu'ya odaklanıyor. Belgesel, Süleyman Aksu'nun ölümünden sonra ailesine karşı yaşanan ciddi hak ihlallerini, özellikle mezar tahriplerini ve ölünün hatırasına yönelik saldırıları ele alıyor. Yüksekova'daki mezarı 2015 yılından bu yana tam 7 kez tamamen tahrip edilen Süleyman Aksu'nun ailesi ve arkadaşları, her defasında mezarı yeniden inşa ederken yaşadıkları hak ihlallerini belgeselde gözler önüne seriyor. Belgesel, Süleyman Aksu özelinde 2015-2024 yılları arasında Kürdistan'da kolluk güçleri tarafından tahrip edilen mezarlıklara dair kapsamlı bir araştırmayı içeriyor. Bu süreçte, Özgürlük İçin Hukukçular Derneği (ÖHD), Mebya-DER gibi STK'lar ve avukatlarla yapılan röportajlar, tahrip edilen mezarlıklara ilişkin çarpıcı görüntüler ve arşiv çalışmaları belgeselde bir araya getirilmiştir.

İskalanmış Hayatlar - Domlar

Mehmet Kuyumcu

Bu belgesel, Hatay'daki Dom topluluğunun kültürel mirasını ve deprem öncesi ile sonrası yaşam koşullarını ele alıyor. Topluluğun karşılaştığı ayrımcılık, sosyal dışlanma, kültürel asimilasyon ve ekonomik zorluklara odaklanarak insan hakları temelinde farkındalık yaratmayı amaçlıyor. Deprem öncesinde Domlar, geleneksel zanaatlarını (kalaycılık, kuyumculuk, dişçilik vb.) sürdürüyordu; ancak modernleşme ve makineleşme nedeniyle bu meslekler büyük ölçüde kaybedildi. Geçim kaynaklarını yitirenler hurdacılık ve atık toplayıcılığı gibi işlere yönelmek zorunda kaldı, birçok aile ise tapusuz evlerde yaşıyordu. Deprem sonrası, zorunlu göçle bir arada yaşama kültürlerini kaybeden topluluk, asimilasyon sürecine girdi. Geçim kaynakları, devletin düzenlemeleriyle ortadan kalkarken, istihdam olanakları azaldı. Artan ayrımcılık ve nefret söylemleri, topluluk üyelerinin barınma merkezlerine alınmamasına ve temel yardımlardan mahrum bırakılmasına yol açtı. Maddi yetersizlikler ve ayrımcılık, birçok çocuğun eğitime devam edememesine neden oldu. Tapusuz evlerde yaşayan aileler ise hak sahipliği başvurularından yararlanamadı, bu da topluluğun kırılganlığını daha da artırdı. İskalanmış Hayatlar: Domlar, yalnızca bir hikaye anlatımı değil, aynı zamanda Dom topluluğunun yaşama hakkı, kültürel mirası ve eşit şartlarda bir geleceğe sahip olma talebini destekleyen bir çağrı niteliği taşıyor.

Gionis Hafıza Haritası (İmroz)

Ezgi Ceylan ve Fatih Aydın

Projenin amacı, İmroz'un (Gökçeada) hafızasına dair mekân, insan, dil, müzik, mimari ve ritüeller gibi unsurları belgeleyen dijital bir bellek haritası oluşturmaktır. Adını adada yaşayan ve İmroz'la özdeşleşmiş kukumav kuşundan alan proje, bu kuşun geçmişin karanlıklarına tanıklık eden bir sembol olmasından ilham almıştır. Türkiye'nin en batısındaki en büyük ada olan İmroz,, Lozan Antlaşması ile Türkiye'ye bırakılmış bir tür özerk yönetim statüsüne sahipken, zamanla çeşitli politik süreçlerden etkilenmiştir. Özellikle 1960 sonrası dönemde, Kıbrıs süreciyle artan ekonomik, kültürel ve politik baskılar, 1964'te uygulanan "Rumsuzlaştırma" politikaları ile adanın Rum sakinlerinin zorla yerinden edilmesine yol açmıştır. Bugün, ada ekolojik olmayan turizm faaliyetleri ve "Gökçeadalasma" süreçleriyle karşı karşıya kalmış, Rumlara ait mülkler hukuka aykırı şekilde kamulaştırılmış, dini ve doğal miras zarar görmüştür. 2020'de COVID-19 pandemisinin ardından başlayan yeni göç dalgası ise emlak spekülasyonunu artırarak adanın kültürel mirasına yönelik yeni tehditler oluşturmuştur. Bu bağlamda, projenin hedefi, İmroz'un kültürel hafızasını korumak ve bu dönüşümün olumsuz etkilerini azaltmaya katkıda bulunmaktır. Projede, adanın önemli tarihi ve kültürel yerleri, sözlü anlatılar, önemli figürler ve doğal alanlar görsel materyallerle desteklenerek bir harita oluşturulması planlanmaktadır. Bu harita, adanın kadim kültürünün yaşatılmasına öncülük ederken, uzun vadede bir hafıza rotası oluşturmayı da hedeflemektedir. Sonuç olarak, bu çalışma, İmroz'daki Rum halkının geçmişine ışık tutarak ulus devlet anlatısının dışında kalan bu hafızayı görünür kılmayı ve Türkiye'deki hafıza çalışmalarına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Anadolu'nun çok sesli kimliğinin yeniden keşfedilmesine yönelik önemli bir adım olmayı hedeflemektedir.

Tarina/Tariqna - Hafıza Yolu (Antakya)

Yiğit Göktuğ Torun ve Ronî Batté

Bu proje, Antakya'nın yıkılmış tarihi dokusunu ve kültürel kimliğini hafıza rotaları, sesli anlatılar ve görsel sanatlarla görünür kılmayı hedefleyen bir arşiv ve farkındalık çalışmasıdır. Proje kapsamında, Yiğit Göktuğ'un büyüdüğü şehir olan Antakya'nın sokaklarında gerçekleştirilen yürüyüşler sırasında kaydedilen sohbetler, bu anılardan esinlenen çizimler ve görsel hikayelerle birleştiriliyor. Roni Batte, duyduklarını gördükleriyle harmanlayarak çizimler oluştururken, çizim süreci videoya kaydedilecek; bu videolara, Yiğit ve Roni'nin konuşma GIF'leri (çizim olarak) ile ses kayıtları eklenecek. Hazırlanan içerikler Nehna'nın Beledna - hafizaharitasi.com üzerinde ilgili hafıza noktalarına pin olarak yerleştirilecek. Proje, yıkılmış Antakya sokaklarını hiç görmeyen birine, bu mekanları bir Antakyalının gözünden ve hikayelerinden aktararak, yapıların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal birer değer olduğunu göstermeyi amaçlıyor. Aynı zamanda, Antakya'nın tarihsel dokusunun gelecek nesiller için korunması ve aslına uygun şekilde yeniden inşa edilmesi için güçlü bir arşiv çalışması sunuyor.